

AZ V. PÜSPÖKI SZINÓDUS (1977)

Szeptember 30-án a Szixtusz-kápolnában ünnepélyes koncelebrált szentmise keretében nyitotta meg VI. Pál pápa az V. (IV. rendes) püspöki szinódust, amely a katekézis mai helyzetével és feladataival foglalkozott. A Pápa homíliájában figyelmeztette püspöktestvéreit arra a félelmetes feladatra, amelyet az Úr bízott rájuk, amikor meghívta őket az evangélium hirdetésére. Szent Pál apostol alakját és életművét állította eléjük példaképnek. A modern világ helyzetére utalva szószerint ezeket mondta a Szentatya:

Az emberek ma elszakadnak a vallástól, és nem igen hallgatják üzenetünket, mert — helytelenül — úgy vélik, hogy a civilizáció hatalmas fejlődése, amely a technológiából és a tudományból ered, megszünteti a vallás Igényét; aki viszont jól megfigyeli az emberi jelenséget mély valóságában, megállapíthatja, hogy ennek a fejlődésnek kettős következménye van. Egyrészt az emberek által teremtett vallások szétfoszlanak, míg a halandó ember megelégedettnek hiszi magát és a saját tevékenységének csodálatos termékenységébe vetett bizalmat állítja a vallásos lelkiség helyébe, amelyet így szétmállaszt az ateizmus. Másrészt ugyanakkor az ember egyre könnyörtelenebbül érzi a szükségét annak, hogy megismerje a Titkot, — a kozmosz, a gondolkodás, az élet titkát, és megtapasztalja a saját gyökeres kiábrándultságát, minthogy meg van fosztva a vallási igazságtól. A lét titka örök rejtély maradna számára, ha nem segítené egy titokzatos Szó, egy magasból jövő Szó, amely egyedül képes elvezetni az embert a legfőbb igazság és a természetfeletti rendeltetés szférájába. Ez a Szó az ember részéről hitet követel; — vágya manapság sokkal erősebb és győtrőbb, mint valaha. És csak akkor tér vissza a világosság a földre, ha ezt a vágyat betöltötte az Evangélium; olyan Igazság ez, amely nem ellentétes a tudománnyal, hanem fölötte áll. A lelkipásztori tapasztalat és a pszichológiai felmérés azt tanúsítja, hogy mindez így van, tehát az apostoli küldetés szerencsés fogadtásra talál. Ezen a szinten korunkat nem az ateizmus, hanem inkább a hit idejének kell tekintenünk, a mi igaz hitünk korának. A mi kiváltságos időnk ez, hogy hirdessük az evangéliumot. Ezért alkalmasnak és gondviselésszerűnek tűnik ez a szinódus, amely az előző, az evangélizálással foglalkozó folytatásaképpen a katekézis formáit és módszereit tanulmányozza.

A Szentatyának ezek az ihletett, széles távlatokat nyitó és meglepően optimista szavai mintegy az egész szinódus vezérmotívumát és „keretét” megadták. Látni fogjuk, hogy a munkák ideiglenes összegezéseként kiadott záróüzenet — a pápa záróbeszédével együtt — lényegében az evangélizálás egyik konkrét megvalósításának tekintti a katekézist, tehát olyan feladatnak, amely szorosan összefonódik az egyház létjogosultságával és küldetésével. Az egyházonapos tapasztalatcserék, reflexiók és viták ugyan részletkérdésekre is kitértek, de a munkák folyamán egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a helyi egyházak helyzeteinek változatossága miatt lehetetlen kész recepteket adni a katekézis-

hez. Csupán a leglényegesebbet, az egész kérdéskör távlatát és alapszempontjait vázolták, hogy majd a püspökkari konferenciák — sajátos helyzetüknek megfelelően, szakemberek bevonásával — aprópénzre váltsák a nagy irányelveket.

Tanulva az előző szinódusok tapasztalataiból, ez alkalommal határozott vázlattal indultak: az ún. „Lineamenta” (amolyan kérdőív), illetve az arra beérkezett válaszok alapján a szinódusi titkárság elkészített egy munkadokumentumot a katekézisről. Ezt A. Lorscheider bíboros, a braziliai Fortaleza érseke mutatta be „relatio”-jában. (Egyébként ő volt a szinódus egyik főirányítója, lelke: a munkacsoportok vitáit és a felszólalások eredményeit az ő vezetésével összegezte egy kis csoport.) Itt említjük meg, hogy Degenhardt padernborni érsek még a szinódus elején körképet adott az Egyház jelenlegi helyzetéről; ez a „panoráma” azt a célt szolgálta, hogy „elhelyezzék” a katekézis problematikáját más kérdések összefüggésében.

I. Egészen nagy vonásokban a szinódus összetétele és lefolyása a következő volt:

A szinódusi atyák összelétszáma: 204; ebből a püspökkari konferenciákat képviselte 143. (Magyarországot Dr. Lékai László bíborosprímás, esztergomi érsek, a Magyar Püspökkari Konferencia elnöke.) A keleti egyházak és a római kúria dikasztériumainak (kongregációk, Titkárságok, Bizottságok) vezetőin kívül a tagok között voltak a Legfőbb Szerzeteselőljárók Uniójának képviselői (10), továbbá a Szentatya által kinevezett 19 személy. A Pápa nevében három „delegált” elnök töltötte be felváltva az elnöki tiszteket: Sebastiano Baggio bíboros, a püspöki kongregáció prefektusa; Antonio Ribeiro bíboros, lisszaboni pátriárka és Hyacinthe Thiandoum bíboros, a szenegáli Dakar érseke.

A Szentatya megnyitóbeszéde, Rubin főtitkár beszámolója, Degenhardt érsek „panorámá”-ja és Lorscheider bíboros „relatio”-ja után megkezdődtek — teljes ülések keretében — a hozzászólások a munkadokumentumhoz. Néhány atya írásban adta be hozzászólását. A viták nyelvi csoportokban folytatódtak; e csoportok munkáit összegezték, majd a közgyűlés elé terjesztették hozzászólásra. Mintegy háromszáz felszólalásra ill. írásban beadott hozzászólásra került sor. Elég hamar kialakult az közmeggyőződés, hogy a szinódus javaslatait egy ún. tétel-listában (Elenchus propositionum) összegezik; ezt a munkák végén benyújtják a Szentatyának arra kérve őt, hogy az előző szinódus után kiadott buzdításához hasonlóan (Evangélii nuntiandi, 1975) adjon ki egy dokumentumot a katekézis problémáiról. Ugyanakkor szinte a kezdet kezdetétől azt is eldöntötték, hogy a munkák végén egy üzenetet intéznek Isten népéhez: ebben összefoglalják a tárgyalások legfontosabb eredményeit, anélkül, hogy teljességre törekednének.

A szinódus során az atyák meghallgatták a vatikáni dikasztériumok vezetőinek jelentéseit is e hivatalok munkáiról. Megválasztották a szinódus titkár-

sági tanácsának 12 tagját. Ünnepléses koncelebrált szentmise keretében emlékeztek meg (okt. 16-án) VI. Pál pápa 80. születésnapjáról. Az atyák továbbá részt vettek (okt. 9-én) Charbel Makhlouf libanoni szerzetes szenttéavatásán. A két említett dokumentum (tétel-lista, záróüzenet) megfogalmazása és megszavazása után október 29-én délelőtt a Nervi-aulában került sor a szinódus ünnepélyes lezárására.

II. VI. Pál pápa záróbeszédében maga állította fel a szinódus első mérlegét.

Nem elméleti és történeti viták sorozata volt a szinódus; azok a lelkipásztorok cserélték ki tapasztalataikat, akik naponta megosztják korunk embereinek szorongását és nehézségeit. A Pápa azért hívta létre a püspöki szinódust (a Zsinát kívánságának eleget téve), hogy a világ püspökei kölcsönösen tájékoztassák egymást és a legfőbb Pásztort a helyi egyházak helyzetéről, és hogy egy-egy különleges témával kapcsolatban tanácsokat adjanak a Pápának. (A szinódus konzultatív-tanácsadó szerv, nem mini-zsinat.) A püspökök új indításokat kaptak evangelizáló küldetésükhöz; új utakat nyithatnak a korszerű katekézis területén. Az elmúlt években sok nehézség merült fel az egyházi katekézisben, egyes vidékeken ez megoszlást idézett elő Isten népében. De a Pápa inkább a jövő felé fordul: arra biztatja püspöktestvéreit, hogy felelősséggel kötelezzék el magukat a katekézis megújítására. A mostani szinódustól kiinduló ösztönzésnek koncentrikus körökben ki kell terjednie a világ püspökeire, tőlük a plébániákra, a családokra, az iskolákra és a pásztoraik vezetésével Krisztus nevében összegyűlt közösségekre.

A Pápa a szinódus munkáiból a következőket emelte ki:

1) A püspökök egyetértenek a leglényegesebb kérdésekben. A neki átnyújtott tétel-listát gondosan áttanulmányozza a szinódus egész anyagával együtt, és az atyák kívánságának megfelelően alkalmas időben az egész egyházhoz szól a katekézistről. Örömmel vette tudomásul, hogy a szinódus kidomborította a püspökök felelősségét a katekézisben. Csakugyan ők örködnék azon, hogy az egész katekézisben megőrizték a teljes hűséget Isten Szavához, úgy ahogy a Tanfőhivatal is a századokon át hűségesen értelmezte az isteni kinyilatkoztatást.

2) Mindenki számára nyilvánvaló a jól felépített és rendezett katekézis szükségessége. A keresztény misztériumnak ez az elmélkedő elmélyítése különbözik az Isten Szava bemutatásának minden más formájától. Senki sem juthat el a teljes igazságra csupán valami egyszerű tapasztalatból kiindulva, tehát anélkül, hogy kellőképp meg ne magyaráznák neki a krisztusi igazságot. Krisztus üzenetének teljes bemutatása nyilvánvalóan magában foglalja az erkölcsi elvek hirdetését is. A gyermekek és fiatalok hitre nevelése azt is jelenti, hogy Krisztus követésére nevelik őket. Szükség van néhány alapvető formulára is; ezek a memorizálás segítségével megkönnyítik a hitigazságok és a keresztény erkölcsstan megfelelő és gondos bemutatását (szentírási szövegek, liturgikus vagy egyéb imaformulák stb.).

3) Végül a Pápa az atyákkal együtt hangsúlyozza, hogy sokkal sürgetőbb szükség van ma, mint valaha a vallásszabadság követelésére, hogy az egyház szabadon hirdethesse a keresztény hitet, szabadon végezhesse a katekézist is minden szempontból. „Sajnos, sok olyan ország van, ahol teljesen elnyomják vagy legalább is igazságtalanul korlátozzák az egyes emberek jogait: jog a szabadsághoz, a család joga a gyermekek neveléséhez, a vallási közösségek joga saját tagjaik neveléséhez. Ebben a különösen ünnepélyes pillanatban ismételten kérjük a népek vezetőit, hogy — saját országaik érdekében is — tartsák tiszteltben az emberek és a vallási közösségek jogát a társadalmi és politikai szabadsághoz a vallás területén is. Csakugyan, amint a vallásszabadságról szóló zsinati nyilatkozat kijelenti: „lényegében minden polgári hatalom köteles arra, hogy védje és előmozdítsa az ember alapvető jogait”.“

Baggio bíboros, delegált elnök, a szinódus lezárását megelőzően sajtókonferenciát tartott. Ennek során válaszolt egyes sajtószervek „kritikáira” is: bizonyos szenzációt hajhászó körök ugyanis azért bírálták a szinódust, hogy nem voltak szakadások, heves viták, feszültségek a munkák során. Ma, amikor a világban annyi a sajnálatos megosztás és a viszály, groteszkül hat az, ha egy egyházi gyülekezetet azért bírálják, mivel egységes. Volt ugyan „feszültség” a szinóduson — fűzte hozzá Baggio bíboros —; de ez egy bizonyos „neki-feszülés” volt: figyelem az Isten Szavára, törekvés arra, hogy — hűségesen Isten Szavához és a mai emberek igényeihez — világosabban lássák feladatukat, hogy megjavítsák a hit elmélyítését célzó katekézist.

III. A szinódus teológiai mérlege

Ha a szinódus munkájának elvi, teológiai szempontjait összegezni akarjuk, legegyszerűbb, ha az Isten népéhez intézett záróüzenet II. részét ismertetjük. Egyébként maga a Szentatya is záróbeszédében ezeket a lényeges szempontokat emelte ki. Hűség Isten Szavához (Kinyilatkoztatás, Szentírás); Krisztus misztériumának megjelenítése a szentségekben, főleg az Eukarisztiában; végül: a hit igazságainak életté váltása a mindennapok során, vagyis tanúságtétel.

Ezeket körvonalazza a záróüzenet II. része: „A katekézis mint a Krisztusban kapott üdvösség kinyilvánítása”. Miután kiemelte a katekézis Krisztusközpontúságát, ez a rész három mozzanatot világít meg — e három szempont szorosan összetartozik, és mintegy a katekézis sarkpontjait jelzi: a katekézis szó (verbum), emlékezés (memoria), tanúságtétel (testificatio). Lássuk ezt a három pontot szó szerinti fordításban (csekély rövidítéssel).

1) A katekézis mint „szó”: „Ez az Egyház küldetésének egyik elsődleges szempontja. Csakugyan: az Egyház beszél, hirdet, tanít, közöl: mindezek egyetlen tevékenységet fejeznek ki, ami nem más, mint az üdvözítő Isten misztériumának megismerése a Lélekben. „Ez az örök élet: hogy megismerjenek téged, igaz Istent, és akit küldöttél, Jézus Krisztust” (Jn 17,3). Ez a megismerés nem akármilyen tudás: a misztérium megismerése, öröm-

mel teli ismeret, tudás a Lélek szerint; Krisztus misztériumának szerves megértése, Krisztusé, akire mint központra minden irányul; nem ismeretrendszer, nem absztrakció, nem ideológia. — A hitvallás a katekézis kiindulópontja és célpontja. Célja az, hogy a hívők közössége hirdesse: Jézus, Isten Fia, Krisztus él és Üdvözítő. Ezért minden katekézis modellje a keresztségi katekumenátus: ez olyan különleges kiképzés (előkészítés), amelynek során a felnőtt, aki megtért, eljut a keresztségi hitvallásig hűsvét vigiliáján. A felkészülés alatt a katekumeneknek átadják az Evangéliumot (a Szentírást) és annak konkrét egyházi kifejezését, a hitvallást (Symbolum fidei).” Miután az üzenet megemlítette, hogy különféle módokon és formákban lehet katekézist tartani (prédikáció, iskolai hitoktatás, rádiós vagy televíziós adás) a kommunikációs eszközök, az oktatás módozatai vagy a hallgatóság életkora szerint, hangsúlyozza: „Minden esetben meg kell határozni azokat a kritériumokat, amelyek alapján valamilyen kommunikációs forma valóban katekézis. Nem minden vallási tanítás egyházi katekézis önmagától. Másrészt viszont: egy alkalmi beszéd is katekumenális jelleget ölthet, ha eléri az embert konkrét helyzetében, és Krisztus felé irányítja őt. De ilyen esetben természeténél fogva át kell adnia az evangéliumi üzenet lényeges elemeit vagy élő lényegét; ez a lényeg nem változhat és nem lehet elhallgatni (Evangellii nuntiandi, 25). A teljes és élő lényeg, amelyet a hitvallás (Symbolum, Credo) ad át, kifejezi a Szentháromság egy Isten misztériumát; ezt a titkot a megtestesült Isten Fia, az Üdvözítő nyilatkoztatta ki nekünk, aki mindig élő Egyházában. Hogy megkülönböztessük akár az evangéliumi üzenet teljes átadásában való hűséget, akár a hitet közvetítő beszéd hitelesen kateketikai formáját, szükséges, hogy az Egyház tanító és lelkipásztori hivatalához igazodjunk.”

2) A katekézis mint „memoria”: Ez az Egyház tevékenységének másik alapvető szempontja: az Egyház emlékezik, megemlékezik; az Úr Jézus emlékeztetése bemutatja az (eukarisztikus) áldozatot, véghezviszi az „anamnézis”-t. Csakugyan, az egyházi közösség szava és tevékenysége csak úgy hatékony, ha ma kinyilvánítják, hogy Jézus az Úr, és ha egységben vannak Vele. A katekézis így összekapcsolódik az egész szentségi és liturgikus tevékenységgel. — A katekézis kinyilvánítja korunk számára az Istenben századok óta elrejtett titkot (vö. Kol. 1,26). Ezért a katekézis által használt nyelvezet elsősorban a Szentírás és a hitvallás (Symbolum). Következésképp a katekézis igazi bevezetés a „lectio divina”-ba, vagyis a Biblia olvasásába; de ez az olvasás a Lélek szerint történik, aki az Egyházban lakik akár az apostoli szolgálásban való jelenlétével, akár a hívőkben kifejtett tevékenységével. A Szentírás lehetővé teszi azt, hogy valamennyi keresztyén ugyanazt a nyelvet beszélje. Természetes az, hogy a (hitre való) nevelés idején emlékezetből megtanulnak bizonyos bibliai mondásokat, különösen az Újszövetség verseit, vagy bizonyos liturgikus formulákat, amelyek világosan szentírási verseket őriznek, vagy más közös imádságokat. A hívő asszimilálja azokat a hitkifejezéseket is, amelyeket hosszú századok során alakított ki a keresztyének élő gondolkodása, és

amelyeket átvettek a hitvallások (krédók), illetve az Egyház fontosabb dokumentumai. Így a keresztyény lét beilleszkedik abba az élő hagyományba, amely az emberek történelme során kimutatja, hogy Isten Igéje Jézus Krisztusban felvette az emberi természetet. Végül a katekézis „a hit dokumentumainak átadása”. Az általa kiválasztott témák és kifejtésének módjai megfelelnek az Istenhez és az emberhez való hűségnek — Jézus Krisztusban”.

3) A katekézis mint „tanúságtétel”: „Az élő hagyományba beágyazott Szó ily módon élő szó a mi korunknak. A tanúságtétel, elkötelezettség, „inculturatio”, egyházi tevékenység, lelki élet, személyes és liturgikus ima, életszentség végeredményben ugyanazt a valóságot jelzik: a „testificatio”-t. A hívők közössége olyan emberek közössége, akik megélik és ma jelenvalóvá teszik az üdvtörténetet. Azt az üdvösséget, amelyet a közösség hordoz, felkínálja korunk embereinek: a bűntől, az erőszaktól, az igazságtalanságtól, az önzéstől való szabadulást. Így beteljesednek Jézus szavai: „Az igazság megszabadít benneteket” (Jn 8,32). — A katekézis tehát nem szakadhat el az élő elkötelezettségtől: „Nem mindaz, aki mondja nekem: Uram, Uram . . .” (Mt 7,21). Ennek az elkötelezettségnek számtalan egyéni és közösségi formája lehet. Hagyományos kifejezés szerint „Krisztus követése”. Az erkölcsi tanításnak tehát, vagyis „Krisztus törvényé”-nek megvan a helye a katekézisben. Világosan állítani kell, hogy vannak erkölcsi törvények és alapelvek, amelyeket elő kell adni a katekézisben, továbbá, hogy az evangéliumi erkölcs olyan sajátossággal rendelkezik, amely messze túlmutat a természetes etika pusztá követelményein. Csakugyan, Krisztus törvénye, vagyis a szeretet törvénye a szívünkbe van írva a nekünk adott Szentlélek által (vö. Róm 5,5; Jn 31,34). — Másrészt a katekézis mint tanúságtétel egyben kialakítja a keresztyényt: teljesen beletestesiíti őt Jézus Krisztus tanítványainak közösségébe, az Egyházba; ennek a földön vándorló, hívő népnek egész, kegyelmi és bűnös állapotától meghatározott valóságát felveszi; elfogadja a testvéri szolidaritás minden érzelmét, azét a sorsközösségvállalását, amelyet a keresztyénynek meg kell őriznie életében hívőkkel és nem hívőkkel, mindenkivel szemben, akik osztoznak az emberi család sorsában. Ily módon az egyházi közösség igazán megvalósul mint az üdvösség egyetemes szentsége. Ez az erkölcsi tanítás nemcsak egyéni, hanem ki kell fejtenie az evangéliumi üzenet társadalmi dimenzióját is. A mai katekézis egyik alapvető feladata éppen az, hogy az elkötelezettség új formáit kezdeményezze és ösztönözze főleg az igazságosság terén. Így a keresztyény tapasztalatból az evangéliumi élet új stílusai születnek meg, amelyek Krisztus kegyelmének segítségével az életszentség új gyümölcseit hozzák.” —

Befejezésül az üzenet II. része — a hit pedagógiájának sajátosságaként — hangsúlyozza e három mozzanat szükséges és szerves kapcsolatát. „Találkozás Krisztus személyével; a szív megtérése; a Lélek megtapasztalása az egyházi közösségben”: ez a három következik az előbb leírt teljes katekézis megvalósításából.

Szabó Ferenc